

Osobnosť žiaka

Základnými procesmi rozvoja osobnosti žiaka sú procesy personalizácie, socializácie, emocionalizácie, tvorivosti a procesy poznávania. Základnou požiadavkou je, aby sa tieto hodnoty a procesy dostali do každého vyučovania, bez ohľadu na vyučovací predmet. Veľmi zreteľne môžeme vo vyučovacom procese pomenovať tri princípy:

- rešpektovať žiaka,
- súčasne klásť nároky,
- a tým pomáhať dosahovať ciele.

V tradičnom prístupe je učiteľ viac v role sprostredkovateľa a odovzdávateľa poznatkov. Je teda aktívny, žiaľ ruka v ruke s pasivitou žiakov. V tejto role si potom veľmi zreteľne kladie otázku: „Čo mám prebrať na vyučovaní?“ Iná rola, rola pomocníka – facilitátora, ktorú v sebe zakomponováva humanizácia, si kladie otázku: „Čo sa majú žiaci na vyučovaní naučiť?“ V takto formulovanej otázke jednoznačne možno nájsť snahu na podporu samostatnej aktívnej činnosti žiakov.

Rozvoj osobnosti žiaka i osvojovanie učiva predpokladá samostatnú aktívnu činnosť žiaka.

Východiskovým momentom je tu regulácia vlastnej učebnej činnosti. Pri efektívnom učení žiak zameriava svoju pozornosť nielen na obsah, ale aj na sledovanie a hodnotenie vlastného učenia. S uvedeným procesom veľmi úzko súvisí aj aktualizácia žiakových potrieb. V tejto súvislosti môžeme uvažovať minimálne v troch rovinách. Sú nimi: sociálne, poznávacie a výkonové potreby.

Školská klíma

Ak má prostredie podnecovať osobnostný rozvoj žiaka, má byť podnetovo bohaté, vhodne upravené, priestorovo usporiadané tak, aby pre učiteľa aj pre všetkých žiakov bola splnená požiadavka viditeľnosti, blízkosti, dostupnosti a bezpečnosti. Nie je rozhodujúce materiálne vybavenie triedy, ale klíma a atmosféra triedy.

Klíma triedy: dlhodobejšie sociálno-emocionálne naladenie, postoje a vzťahy, emocionálne odpovede žiakov na udalosti v triede vrátane pedagogického pôsobenia učiteľov.

Atmosféra: je to vlastne to, čo klíma v triede, ale v kratšom časovom úseku (deň, vyučovacia hodina). Klíma sa prejavuje vo vzájomných vzťahoch, v rozvoji jedinca (jeho možnosti dosahovania cieľov) a v systémovej dimenzii (vyjadruje možnosť zmeny klímy – inovácie, jasnosť pravidiel).

Faktory klímy:

1. emocionálne bezpečie: vychádza z dobrých medziľudských vzťahov. Tvorcom emocionálneho bezpečia je hlavne učiteľ, ale aj žiaci, ktorí môžu ovplyvniť klímu v triede, napr. násilím alebo súperivosťou.

Podmienky emocionálneho bezpečia:

- a) žiak má uspokojené základné potreby (čo odstraňuje blokujúce mechanizmy, ktoré sťažujú proces učenia, teda uspokojené fyziologické potreby (hlas, smäd, spánok,...) bezpečie (odstránenie stresu), láska, porozumenie (byť vypočutý, pochopenie, uznanie (úspech), potreba sebarozvoja,
- b) zvyšovaná žiakova sebaúcta: škola skryte učí, že hodnota osobnosti závisí od toho, ako sa žiak učí. Žiaci si utvárajú názor o vlastnej hodnote. Učiteľ by sa mal vyhýbať „nálepkovaniu“, sarkazmu, prejavovať žiakom pozitívne očakávania,
- c) žiak má určitú slobodu rozhodovania (môže pracovať podľa vlastných možností, tempa, záujmu), z toho vyplýva individualizácia vyučovania. Žiak si môže vybrať spôsob, ktorý mu najviac vyhovuje, a tým sa znižuje hrozba zlyhania,

- d) v triede vládne rovnosť šancí, nik nie je zvláštnym obľúbencom učiteľa, pre všetkých platí rovnaká mierka,
e) radosť a humor (nie na úkor žiakov), uvoľnenie, relaxácia

2. efektivita vyučovania:

- podnikateľská atmosféra: orientácia na ciele a úlohy, ktoré sú dôležité; neplytvanie časom, silami žiakov, - viera v schopnosti žiakov,
- efektivitu zvyšuje dobrá motivácia na základe FOCUSu podľa Pettyho: F (fantázia)

O (ocenenie)

C (ciele – dosiahnuteľné, prítlačivé)

U (úspech)

S (zmysel – chápu zmysel učiva pre život)

3. vedenie triedy = triedny manažment, prístupy k vedeniu triedy: a) direktívny

b) behaviorálny – ak sa správanie posilní odmenami, bude sa opakovať, ak nie, vyhasne.

Dôležitým motivačným činiteľom u žiakov je vzťah medzi očakávanými a skutočne dosiahnutými výsledkami učenia, pričom deti sú obzvlášť veľmi citlivé na to, či skutočne dosiahnu očakávanú odmenu. Vplyv úspechu, ako aj neúspechu na žiakov ovplyvňuje ich celková osobnosť. Závisí od miery ich sebavedomia, úzkostlivosti a na ich postojoch k učiteľovi a učeniu.

Úzkostlivé osoby sa učia rýchlejšie pri jednoduchých úlohách, pri ťažších sa lepšie realizujú neúzkostliví. Úzkostliví žiaci majú horší výkon aj vtedy, keď si majú vybrať z viacerých alternatív, keď majú obavy, že by mohli urobiť chybu a keď je úloha časovo obmedzená. Príliš zložitý problém, ktorý prekračuje schopnosti žiaka, vyvoláva u neho strach pred neznámym a nepoznaným. Úzkosť podporuje výkon pri jednoduchších úlohách, pri ťažších však vedie k zlyhaniu a depresii.

Dôležitá je aj nebadaná hranica medzi nadmerným sebavedomím a egoizmom. Pri neustálom presadzovaní vlastnej osoby mnohí strácajú vzťah ku všeobecným hodnotám. Ako užitočný sa ukazuje prístup, pri ktorom učiteľia nabádajú žiakov uvažovať nad vlastnými myšlienkami a vnútorným svetom. Sústredia sa pritom na pozitívne aspekty (napr. hovoria, alebo píšú o tom, čo dobré zažili) a tiež snažia sa nahradiť negatívne postoje pozitívnejšími („môžem sa naučiť hocičo, čo chcem; mám rád a akceptujem seba samého). Ich cieľom je identifikovať svoje silné, ako aj slabé stránky. Treba zdôrazňovať skôr prospech skupiny pred vlastným, zapájanie sa pred izoláciou.

ODPORÚČANIA:

- Riadené poskytovanie odmien
- Ak sa pravidlo dodrží = odmena, ak sa nedodrží = trest
- Asertívna disciplína: zverejnený zoznam pravidiel
- Pravidlá orientovať na medziľudské vzťahy (aktívne počúvaj, hovor pravdu, nikoho nezhadzuj,...), ale aj na organizáciu práce v triede (používanie pomôcok, učebnice, samostatné učebné činnosti)
- Viesť žiakov k preberaniu zodpovednosti za vlastné učenie
- Pristihnutie pri dobrom správaní = pochvala
- Vytvárať zmluvy : písomná dohoda medzi učiteľom a žiakom o tom, že za akú činnosť bude žiak odmenený a ako potrestaný
- Klásť dôraz na to, aby sa žiaci naučili sebaovládaniu, prevzali zodpovednosť za svoje správanie a za riešenie konfliktov
- Jasne treba povedať, čo od žiaka chceme
- Vnímať pozorne pocity žiaka

- Nenálepkovať žiakov (nekategorizovať – ty patíš sem, ty tam)
- Rozvážne používanie chvály (nepoužívať posudzujúcu chválu „ Ty si najlepší žiak“, ale chváliť konkrétny výkon - „Toto je výborne vypracovaná písomka“)
- Vnímať rozdiely medzi žiakmi
- Budovať spoluprácu medzi žiakmi
- Dať priechod pocitom hnevu, učiteľ však musí hovoriť v prvej osobe: „Som sklamaný, keď sa bijete, znamená to, že ste sa nenaučili spolupracovať!“
- Využívať triedne schôdzky (na riešenie medziľudských vzťahov), ale aj individuálny rozhovor so žiakom